

HARMONIZACIJA MAKEDONSKOG PRAVNOG PORETKA U OBLASTI LJUDSKIH SLOBODA I PRAVA SA EVROPSKIM PORETKOM U KONTEKSTU EVROATLANTSKIH ASPIRACIJA (Uvodni referat)

**Prof. dr Atanas Kozarev, email: kozarev.atanas@yahoo.com
Evropski univerzitet – Republika Makedonija**

Sažetak: U proteklim decenijama na svom putu ka Evropskoj uniji Republika Makedonija je ostvarila značajne reforme u sveukupnom društveno-političkom, političkom, kulturnom i socijalnom sistemu. Fundament ovih reformiskih procesa sa evropskim predznakom bile su ljudske slobode i prava, njihovo unapređivanje u praksi i ostvarivanje zaštite saglasno evropskim standardima i principima. Pored ostalog, reformski proces se realizirao i kroz višegodišnje harmoniziranje nacionalnog zakonodavstva sa evropskim *aquis* u svim oblastima društva. Poseban značaj u strukturi harmonizacije i aproksimacije ima regulativa koja se odnosi na ljudske slobode i prava. Pri tome. Za našu se državu može navesti da ovaj proces ima dve tendencije: sa jedne strane jako izražena deklarativna volja političkog establišmenta za evropeizaciju makedonskog pravnog sistema, a sa druge strane evidentne su kontinuirane povrede ljudskih sloboda i prava od strane institucija koje se u isto vreme evropeiziraju. Ova dilema ima bezbednosni, socijalni, ekonomski i širi nacionalni značaj na putu ka EU i NATO. Uspostavljanje efikasnog sistema zaštite osnovnih sloboda i prava je determinisano konstelacijom društvenih, političkih, ekonomskih, kulturnih uslova i odnosa i isti ima uticaj na demokratizaciju nacionalnih institucija i jačanje poverenja građana u njihov kredibilitet i integritet. Harmonizacija nacionalne regulative i svakodnevna adaptacija institucija ka istoj je nezamislivo bez doslednog poštovanja ljudskih sloboda i prava.

Ključne reči: reforme, regulativa, aproksimacija, institucije

HARMONIZATION OF MACEDONIAN LEGAL ORDER IN THE FIELD OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS WITH THE EUROPEAN ORDER IN THE CONTEXT OF THE EURO-ATLANTIC ASPIRATIONS (Keynote paper)

Abstract: In the past decades, Republic of Macedonia on its way to the European Union has made significant reforms in the overall socio-economic, political, cultural and social system. The foundation of these European-oriented reform processes is human freedoms and rights, their promotion in practice and providing protection according to European standards and principles. Among other things, the reform process has been implemented through the multi-annual harmonization of the national legislation with the European *acquis* in all the areas of the society. The regulation that refers to human freedoms and rights is of a particular importance to the structure of harmonization and approximation. In addition, it can be said that this process has two opposite tendencies in our country: on the one hand, there is a strongly expressed declarative will of the political establishment for the Europeanization of the Macedonian legal system, and, on the other, there are continuous violations of the human freedoms and rights by the institutions that, at the very same time, are being Europeanized. This dilemma has a security, social, economic and wider national significance on the way to the EU and NATO. The establishment of an effective system for protection of fundamental freedoms and rights is determined by the constellation of the social, political, economic, cultural conditions and relations, and it has an impact on the democratization of the national institutions and the strengthening of citizens' confidence in their credibility and integrity. The harmonization of the national regulations and the daily adaptation of the institutions are unthinkable without a consistent respect for human freedoms and rights.

Key words: reforms, regulation, approximation, institutions.

Uvod

Proces harmonizacije nacionalnog zakonodavstva sa evropskim aquisu našoj državi ima svoju genezu i razvojnu tendenciju. Evolutivno posmatrano, donošenjem Ustava 1991 godine u periodu osamostaljivanja Republike Makedonije, postavljen je fundament za ratifikaciju normi međunarodnog prava. "Njihovo poštovanje je jedna od temeljnih vrednosti ustavnog poretka Republike Makedonije, reguliranih u članu 8 Ustava."⁸ Naime, kod nas je "prihvaćen monizam kao ustavna tehnika implementacije međunarodnih ugovora i oni su direktno primenljivi u našem pravnom sistemu".⁹ Ova ustavna zasnovanost dalje je konkretizirana potpisivanjem Sporazuma za stabilizaciju i asocijaciju 2001 godine, podnošenjem zahteva za članstvo u EU 2004 godine, sticanjem statusa zemlje kandidata za članstvo u EU 2005 godine i brojnim drugim dokumentima i procesima. Na ovo se nadovezuju i ocene Evropske komisije o napretku naše države u odnosu na ispunjavanje političkih kriterijuma: stabilnost institucija koje će garantovati demokratiju, vladavinu prava, zaštitu ljudskih prava i poštovanje i zaštitu prava manjina. Ovaj nacionalni i međunarodni okvir za zaštitu ljudskih prava dopunjen institucionalnim dizajnom potvrđuje težnje makedonskih autoriteta, nezavisno od izazova koji se javljaju na putu harmonizacije i aproksimacije. Pri tome, nesporno je da polazeći "od ontološke prirode prava kao jedinstva metajuridičke i društvene supstance, ideje prava (nadiskustveno pravo) i pravne stvarnosti (iskustveno, pozitivno pravo), osnovne ljudske slobode i prava nisu neki cilj i vrednost distanciran od njega, već su interpretirani u samoj suštini prava i predstavljavaju materijalni kriterijum za njegovu ispravnost."¹⁰ Za tranzicijska i postkonfliktna društva kao što je makedonsko, "ljudska prava definišu i ciljeve tranzicije, unose moralni značaj i nadu u društvene promene i u individualne aktivnosti u njima i imaju potencijal da reduciraju strah i nesigurnost, samim tim što govore šta je dobro i vredno."¹¹

U realnosti, ovaj primarni postulat se dovodi u vezu sa bezbednosnom dilemom-dali ljudske slobode i prava mogu biti ugroženi u interesu i za ciljeve nacionalne bezbednosti? Dali postoji nadmoć bezbednosnog interesa naspram interesa zaštite ljudskog digniteta i integriteta? Ova su pitanja veoma ozbiljna, a njihovi odgovori složeni ako se ima u vidu da je u prošlosti bilo slučajeva koji pokazuju zloupotrebu obaveštajnih i bezbednosnih ovlašćenja sa konkretnom derogacijom ljudskih sloboda i prava. Kao primer, možemo navesti poznati slučaj El Masrija, u kojem su bile obelodanjene ozbiljne optužbe na račun pripadnika makedonske tajne policije sa aspekta poštovanja ljudskih sloboda i prava.¹² Novijeg datuma je

8 Климовски С., и др. Уставно право, Просветно дело АД, 2010 година, стр. 34.

9 Тренеска-Дескоска Р., Конституционализмот и човековите права, Скопје, 2006 година, стр. 244-246.

10 Камбовски В., Предговор, Европските стандарди за човековите права и нивната имплементација во правниот систем на Република Македонија, Зборник од научна расправа, Скопје 2008 година, стр. 9-10.

11 Grazina S., From Rights to Myths: Transformation in Post-Communist Europe, во Andras S., (ed.) Western Rights? Post-Communist Application, Kluwer Law International, 1996 y. p. 87.

12 Evropski sud za čovekova prava postupajući po tužbi tužioca El Masrija za nehumano i ponižavajuće ponašanje, povredu prava na slobodu i sigurnost, na privatni i porodični život, slobodu izražavanja i prava na pravedno suđenje, optužio je nasu državu i dosudio 60.000 evra odštete.

poznati slučaj “ Sopot,” koji je započet od redovnog javnog tužilaštva, ali je završen odlukom Specijalnog javnog tužilaštva sa dve suprotstavljene odluke javnog tužilaštva, od kojih je jedna sa osuđujućom presudom, a druga, koja je konačna, je: povlačenje optužbe zato što je iskaz na kome se temeljila presuda od svedoka bio iznuđen, a on je preživeo psihičku i fizičku torturu.¹³ Policijske zloupotrebe isto tako utiču na poverenje građana u policijski sistem i ovaj problem “ obuhvata u sebi dva aspekta: prvi, sprečavanje maltretiranja i torture lica čija je sloboda kretanja ograničena od strane makedonske policije, i drugi, borba sa nekažnjivošću.”¹⁴ U bezbednosnoj teoriji razvijaju se paradigme i doktrine koje doprinose razvoju humane bezbednosti kao koncepta koji je od velikog značaja za razvoj ljudskih prava. “Čovekova bezbednosna agenda je u bliskoj vezi sa liberalnom demokratskom ideologijom nadzora, zato što privremena upotreba sile u održavanju društvenog reda može biti dozvoljena jer zajednica koja je pod nadzorom i pod merama obezbeđivanja razume i podržava tu misiju.”¹⁵

Finalni rezultat procesa harmonizacije predstavlja ostvarivanje evropeizacije prostora ljudskih sloboda i prava i utemeljivanje vladavine prava, i to ne samo u deklarativnom smislu, već i u faktičkom. Ovaj pristup je garancija demokratskog razvoja društva, zato što “ demokratija ne može funkcionisati bez vladavine prava.”¹⁶

1. Prirodno – pravni karakter ljudskih sloboda i prava

Vrednosni sistem prava, pored ostalog, karakteriše se brojnim pravcima i elementima ljudske svesti i istovremeno je odraz konkretne stvarnosti, realnosti kojom je čovek okružen. Povećavanjem diferencijacije u normativnom sistemu i proširivanjem lepeze interesa, vrednosti postaju sve apstraktnije da bi na taj način mogle obuhvatiti što više i ujedno i raznovidnije sadržine, čak i po cenu da te vrednosti postanu još neodređene.¹⁷ Svakodnevna interakcija između ljudi, kao vrednost izrečena preko pojma saradnje, označavaće kontinuitet (nasuprot konfliktu) u razvoju ili slobodi kao vrednost izrečena preko neograničenosti ljudskih stvaralačkih potencijala (nasuprot suprotnosti zavisnost-nezavisnost) i na taj način legitimitet sistema, kroz svakodnevno njegovo prilagođavanje društvenim tokovima i tendencijama, neće biti doveden u pitanje.¹⁸

¹³<http://sky.com.mk/blog/2018/03/19/potrosno-svedoshtvo-ja-voznemiri-makedonija-ona-shto-go-pravele-agenti-na-ubk-vrz-ovie-luge-ke-ve-razochara/>, 28.11.2018 година.

¹⁴Крстевска К., Справување со некажливост – стандардите на Европскиот комитет за превенција од тортура и состојбата во Република Македонија, Европските стандарди за човековите права и нивната имплементација во правниот систем на Република Македонија, Зборник од научна расправа, Скопје 2008 година, str. 409.

¹⁵ Masleša R., Obaveštajne teorije, Hrestomatija, Sarajevo, 2010, str. 47.

¹⁶ Vasović V., Savremene demokratije I, Beograd, 2006 godina, str. 73.

¹⁷ Pusić E., Društvena regulacija, Zagreb, 1989 godina, str. 198. (u ovom kontekstu, autor navodi da nastaju vrednosti-standardi, odnosno takvi vrednosni pojmovi koji, od samog početka, čak i sa svesnom intencijom onih koji ih stvaraju, nemaju određeni sadržaj već jednostavno označavaju samo pozitivnu ocenu za određeni način ponasanja, odnosno određeni stav bez obzira na koji se sadržaj odnosi).

¹⁸Бајалџиев Д., Поимот вредност – општо и за некои правни вредности, Зборник на трудови: Евроинтеграција – идеи, состојби, реализација, Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Правен факултет, “Јустинијан Први”, Скопје, 2002 година, str. 40.

Kao što je to slučaj sa slobodom, i prirodna prava čoveka mogla bi biti objašnjena pre kao esencija samog prava nego kao vrednosti koje su zaštićene pravom. Ona nisu “ priznata” od strane prava, već se pravo “ priznaje ” kao ispravno u meri u kojoj određuju njegovu sadržinu: legitimno je samo pravo koje polazi od uvažavanja i potpune zaštite ljudskih prirodnih prava.¹⁹

Nacionalna koncepcija je u odnosu na prirodno pravo u drugoj polovini XX veka istakla poštovanje i zaštitu ljudskih sloboda i prirodnih prava kao kategorični imperativ savremene države.²⁰ Ideja o prirodnom pravu u srednjovekovnoj filozofskoj misli, razvijana pod pokroviteljstvom crkve, dobija religiozne konotacije (*ius divinum*) i manifestuje se kao emanacija božje volje, koja zapoveda da se čini dobro, a da se izbegava zlo (*bonum faciendum*, *malum evitandum*). Prirodno pravo kao lumen intellectus predstavlja božji dar, sa čijom pomoći čovek saznaje šta treba, a šta ne treba raditi. Ako pozitivno pravo nije usaglašeno sa prirodnim pravom, onda ono nema svojstvo prava, već predstavlja izraz sile, gole moći i arbitrarnosti (*legis corruption*).²¹

Prema pozitivnopravnoj teoriji, čovek se rađa sa određenim slobodama i pravima, koja odgovaraju ljudskoj prirodi : sloboda misli i uverenja, pravo na slobodu, pravo na život, pravo na sreću, pravo na lično dostojanstvo, pravo na sigurnost, pravo na vlasništvo, pravo na pobunu, pravo na otpor protiv ugnjetavanja.²² Savremena koncepcija o pravima čoveka je samo obična deklaracija ukoliko se ne obezbedi poštovanje prirodnih prava čoveka, imajući u vidu da su norme koje se odnose na prirodna prava čoveka pre svega inkorporirane u međunarodnom pravu i pravnom režimu koji postepeno postaje deo nacionalnog sistema i izražava odnos nacionalnog i supranacionalnog.

Nesporno je da je svaka država na nacionalnom nivou dužna da poštuje ljudske slobode i prava i da obezbedi njihovu zaštitu od povreda i zloupotreba, što podrazumeva sledeće: 1) Garantovanje jedinstvenog, celosnog i neselektivnog tretmana sloboda i prava na ustavnom i legislativnom nivou; 2) Podređivanje međunarodnim mehanizmima zasupranacionalnu zaštitu osnovnih sloboda i prava, putem ratifikacije međunarodnih konvencija o ljudskim pravima i prihvatanje nadležnosti međunarodnih tela i sudskih instanci; 3) Obezbeđivanje unutrašnjih pravnih mehanizama za prevenciju povreda ljudskih sloboda i prava (uključujući efikasan sistem bezbednosti i odbrane, sprečavanje korupcije, efikasno funkcionisanje ombudsmana, efikasna uprava, itd.) i 4) Proširivanje ovlašćenja sudova u zaštiti integralnog i univerzalnog korpusa osnovnih sloboda i prava.²³

Znanje i upornost građanina kao individualne akcije sa jedne i delovanje javnosti kao kolektivne akcije sa druge strane su posebno efikasni instrumenti u slučaju kada izvršna vlast flagrantno krši ljudske slobode i prava. To je tako iz razloga što se policija kao izvršni organ najviše plaši od informisanja javnosti o nepravdi koja je naneta građaninu i od njegove upornosti u odbrani sopstvenih prava. Zbog toga strah od vlasti stimuliše kršenje prava, a ne

19 Камбовски В., Филозофија на правото, Скопје, 2010 година, стр. 235.

20 Perović S., Sloboda i prirodno pravo, Pravni život, Tematski broj: Pravo i sloboda, Tom 1, 2007/9, LVIII.

21 Тадић Љ., Филозофија права, Напријед, Загреб, 1983 година.

22 Латкова Б., цит. труд, стр. 491.

23 Камбовски В., цит. труд, стр. 131.

njihovu zaštitu. I obratno, uporna borba građanina protiv kršenja prava doprinosi tome da se vlast boji građanina i javnosti.²⁴

2. Povelja o osnovnim pravima Evropske unije i Evropska konvencija o ljudskim pravima – izвориште evropskih standarda o ljudskim slobodama i pravima

Svaka savremena i civilizovana država je svesna o imperativnom karakteru normi kojima se priznaju i garantuju prava svih građana koji su pod njihovom jurisdikcijom. Koreni ovih garancija i regulacija su stari koliko i rađanje savremenih demokratskih država, dopunjeni i unapređeni novitetima u ovom pravcu.

Dalje se kao primer mogu navesti Program za akciju i Bečka deklaracija usvojeni na Svetskoj konferenciji o ljudskim pravima iz 1993 godine, kojima se između ostalog utvrđuje da su ljudska prava i osnovne slobode prava koja sva ljudska bića stiču rođenjem; njihova zaštita i promovisanje predstavljaju najvažniju odgovornost vlada.²⁵ “Demokratija se temelji na slobodno izraženoj volji naroda da odredi svoje sopstvene političke, ekonomske, socijalne i kulturne sisteme i njegovo potpuno učešće u svim aspektima života. U kontekstu gorenavedenog, promovisanje zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda na svim državnim i međunarodnim nivoima treba biti univerzalno i bezuslovno sprovedeno.”²⁶

Evropska povelja o osnovnim pravima u kontinuitetu se zasniva na osnovnom vrednosnom sistemu Unije o poštovanju nacionalnog identiteta, sistemu vladavine koji se zasniva na demokratskim načelima i poštovanju fundamentalnih prava. Zato se i pri ulasku u EU pretpostavlja implicitno takozvana politička uslovljenost – political conditionality, čiji se koncept odnosi na potrebu ispunjavanja ne samo određenih ekonomskih, već i minimalnih političkih uslova, kao što su demokratske institucije, pravna država i poštovanje sloboda i prava.²⁷

U najsloženijem obliku, evropski standardi o osnovnim slobodama i pravima i njihovoj pravnoj zaštiti sadržani su u Povelji o osnovnim pravima EU iz 2009 godine, kojom je izmenjen Dogovor o EU i Dogovor o funkcionisanju EU (Navedena Povelja predstavlja Lisabonski reformski dogovor, koji je stupio u snagu 2009 godine, a kojim su izmenjeni Dogovor o EU i Dogovor o funkcionisanju EU)

Benefitiod usvajanja Povelje o fundamentalnim pravima Evropske unije su mnogobrojni, ali se mogu sistematizirati u nekoliko tačaka:

24Шкарик С., Уставно право, втора книга, Скопје, 1995 година, стр.223.

25Виена 14-25 Јуни 1993 година. О.Н. Документ А/Конф.157/24 (Дел 1) 20 (1993).

26http://amos.org.mk/gradenje_lokalni_kapaciteti/megunarodni9.htm, 15.07.2018 година.

27Тасковска Д., Политичките услови за членство во Европската унија, Зборник на трудови: Евроинтеграција – идеи, состојби, реализација, Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Правен факултет, “Јустинијан Први”, Скопје, 2002 година, стр. 432. (demokratija, vladavina prava i poštovanje sloboda i prava postaju uslov i za najniže forme saradnje (tzv. razvojne pomoći) i sa vanevropskim zemljama koje nisu ni potencijalni kandidati za članice EU. U čl. 130 Ugovora iz Maastrichta predviđa se da politika EU na polju pomoći u razvoju ima za opšte ciljeve konsolidaciju demokratije, pravne države i poštovanje sloboda i prava. Slične odredbe sadrži i Konvencija iz Lome-a.

- Jačanje garancija o zaštiti ljudskih prava u pravnom poretku EU, uslov koji nije bio ispunjen pre usvajanja Povelje o pravno-obvezujućem aktu, u skladu sa Dogovorom iz Lisabona.
- Uključivanje kataloga o fundamentalnim pravima u Lisabonski dogovor ojačao vidljivost ljudskih prava garantovanih od strane Unije. Naime, Povelja nema za cilj da stvori nova fundamentalna prava, već da postojeća učini vidljivijim i poznatijim s ciljem da budu dostupnija i primećena od strane građana.
- Povelja obezbeđuje konzistentnu zaštitu prava i njihovo nesmetano ostvarivanje u Evropskoj Uniji. Istovremeno, ona je izvršila kodifikaciju postojećih prava, proces koji je rezultirao određivanjem granica i prostora u kojima se mogu protezati diskreciona ovlašćenja Evropskog suda pravde i nacionalnih sudova zemalja članica kada postupaju u saglasnosti sa pravom EU, ili temeljnih prava.
- Povelja prekoračuje granice unutrašnjih politika Evropske unije i nalazi primenu i na međunarodnoj sceni.²⁸

3. Balans između ljudskih sloboda i prava i viših bezbednosnih interesa

Savremene demokratske institucije suočene su sa izazovom da obezbede istovremeno i poštovanje ljudskih prava i nacionalne bezbednosne i odbranbene interese. Kako postići ovaj cilj? Kako obezbediti istovremeno zadovoljavanje potreba građana u domenu ljudskih sloboda i prava, i vezano s tim i njihovu potrebu za bezbednost, sa jedne strane, ali i potrebu države za ostvarivanje ciljeva nacionalne bezbednosti? Ova složena pitanja samo potvrđuju neophodnost proučavanja i analiziranja ovog problema koji sve više isplivava na površinu, nasuprot sve evidentnijim akcijama međunarodne zajednice, ali i pojedinih država u borbi protiv terorizma i drugih aktuelnih pretnji po nacionalnu bezbednost u celini. Napuštajući za kratko ova bezbednosna područja i prelazeći na polje psihologije, možemo pokušati objasniti ovu situaciju objašnjavanjem mentalnih konflikata kada se kod čoveka javljaju suprotni motivi, i to konfliktom dvojnog privlačenja: ovaj se konflikt u stvarnosti sastoji od kolebanja koji ćemo motiv odabrati u slučaju kada nas dva motiva podjednako privlače. U ovakvim situacijama, čovek može postati neodlučan i pri tome zapasti u konfliktnu situaciju. Ali, u jednom trenutku, jedan od motiva (ciljeva) postaje privlačniji i subjekat se odlučuje za njega.²⁹ Ovo interesantno objašnjenje iz oblasti mentalnih konflikata primenjeno pri pokušaju da se da odgovor na gorepostavljena pitanja, razotkriva temelje problema: država ima obavezu da garantuje ljudske slobode i prava i da istovremeno garantuje nacionalnu bezbednost. Budući da je država institucija, a ne ljudski organizam, kod nje ne možemo govoriti o motivima, o mentalnim konfliktima, ali možemo analogno utvrditi da sukob u interesima ljudskih prava i bezbednosti mora biti rešen u okvirima evropskih vrednosti, univerzalnih vrednosti, metapравnih kategorija i opštih (ustavnih) klauzula. Još veoma davno,

²⁸http://studiorum.org.mk/evrodijalog/16/pdf/Evrodijalog_br_16_6_H-Runceva.pdf

²⁹Јосифоски Д., Криминалистичка психологија, Скопје, 1995 година, стр. 193.

Aristotel je napisao da je pravda dobro ka kome država stremi, što je od opšte koristi.³⁰ Znači, pravo u svojoj akseološkoj dimenziji sa društvenim vrednostima koje na posredan način štiti, kao i sa sopstvenim tehničkim vrednostima i sredstvima koja mu stoje na raspolaganju, treba biti u funkciji ostvarivanja tako postavljenog vrhunskog, najvišeg svetskog dobra.³¹ U suprotnom, pravni poredak omogućuje da državni aparat za više bezbednosne ciljeve deluje suprotno interesima i dobrima svih građana, nasuprot javnom interesu ili javnom dobru. Zbog toga, pri objašnjavanju ovog složenog odnosa, potrebno je početi od pojma javno dobro, pri čijem smo određivanju prethodno objasnili pojam dobro. Javno dobro nije bilo kakav interes koji neka grupa može imati. Reč je o zajedničkom interesu svih individua, što njih identifikuje na trajan način u jednom bitnom smislu, tako da on delimično postaje konstitutivan za sam identitet članova zajednice i može predstavljati osnovu dugoročnije solidarnosti. Javni interes (javno dobro) individua kao članova političke zajednice, odnosno građana države, a ne kao pripadnika neke druge zajednice, je rešavanje bitnih problema sa aspekta pravde.³² Interesi individua koji konstituiraju zajednicu nisu trenutni i ad hoc interesi, već dugoročni po svojoj trajnosti i zato predstavljaju konstitutivni interes zajednice. U ovom kontekstu, zahtev za poštovanje sloboda i prava čoveka je ujedno univerzalni zahtev pravde koji se odnosi na sve pojedince u državi. Nema pravedne zajednice ukoliko je protkana zahtevom univerzalnog načela pravde i zahtevima koji proizilaze iz zajedničkog života građana kao pripadnika političke zajednice. Univerzalni standardi pravde moraju postojati i biti poštovani kako bi postojali moralni razlozi da isti budu poštovani od političkih institucija i političkog sistema u celini.³³

Postojanje disbalansa između interesa za konsekventno poštovanje ljudskih prava i bezbednosnih, odbrambenih, obaveštajnih, kontraobaveštajnih, policijskih interesa dovodi u pitanje ljudsko dostojanstvo kao društvenu i pravnu vrednost.

4. Ljudska prava, demokratija i bezbednost

Ljudska prava se ostvaruju u određenom sistemu vladavine, i to u onima koji su sa demokratskim predznakom. Bitno je napomenuti da i u okvirima različitih demokratskih sistema postoji različiti nivo ostvarivanja ljudskih prava. U tom kontekstu, profesor S. Škarić objašnjava da ona imaju širi prostor za razvoj u okvirima participativne nego u okvirima predstavničke demokratije. Participativna demokratija afirmiše lični suverenitet građanina, a

³⁰Aristotel, Политика, Београд, 1970 година, str. 3, 84.

³¹Бајалчиев Д., Вовед во правото, право, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје, 1999 година, str. 411.

³²Правен живот, бр. 12/1996 година, Скопје, str. 91.

³³Мукоска – Чинко В., citirani rad, str. 172-173 (jedinstvo i stabilnost sistema se postižu zadovoljavanjem ovih univerzalnih standarda pravde, tako da bi priznavanje prava grupa u sistemu trebalo ojačati njegovo jedinstvo i stabilnost, a ne potkopati ga. Pravedna država se ne sme temeljiti na parcijalnim vrednosnim sistemima, već treba da predstavlja neutralan okvir za njihovo ostvarenje u saglasnosti sa konceptom opšteg dobra države. Posebno da ima jedan neutralan institucionalan okvir čime bi bio zaštićen vrednosni pluralizam.

predstavnička suverenitet predstavnika. Prvi oblik demokratije je prihvatljiviji za ljudska prava zato što građanin može biti aktivan faktor, sa realnom mogućnošću da svoj uticaj proširi do krajnjih granica univerzalnog. Participativna demokratija je društvo sa potpuno informisanim i involviranim građanstvom u procesu odlučivanja. U okvirima takve demokratije, građanin se uspješnije suprotstavlja zloupotrebama vlasti i korupciji kao nečasnom ili nezakonskom delovanju u zamenu za novac ili za ličnu korist. Suprotno tome, predstavnička demokratija predstavlja oblik vladavine elita, zato što u suštini izborna aristokratija ne prihvata neposredno učešće naroda u vršenju vlasti.³⁴ Međutim, put stvaranja demokratskih država i sistema nije lak, niti se odvija brzim tempom. To je dugotrajan proces sazrevanja sistema, i u trenutku kada dostignu nivo razvoja demokratskih vrednosti u kojima posebno mesto imaju ljudska prava, postavljaju se temelji jednog demokratskog poretka koji je omeđen pravom i pravnom normom. Primer za ovu povezanost na relaciji demokratija – ljudska prava je stvaranje i porast broja demokratija u svetu u poslednja dva veka: početkom XIX veka postojalo je 12 demokratskih zemalja, početkom XX veka 36, a početkom poslednje dekade XX veka bilo je 65 demokratskih zemalja.³⁵ U našoj zemlji nakon osamostaljivanja razvija se demokratski politički system, u kome je poštovanje ljudskih prava zagarantovano najvišim pravnim normama – ustavnim normama, koje su dalje izvor zakonskih i drugih normi pravnog režima. Međutim, u proteklom višedecenijskom periodu svedoci smo brojnih narušavanja ljudskih prava u pojedinim oblastima, a posebno za ciljeve policijskog postupka i šire za ciljeve nacionalne bezbednosti : Vasilkovski i dr. protiv Makedonije (A.28169/08) – povreda člana 5 stava 3 (pravo na slobodu i sigurnost, zakonitost dužine trajanja pritvora, puštanje na slobodu u iščekivanju suđenja); Mitreski protiv Makedonije (11621/09) – povreda člana 5 stava 4 (zakonitost hapšenja i pritvora, akuzatorni postupak); Lazaroski protiv Makedonije – povreda člana 5 stav 2, tacka v. (razumna sumnja o izvršenom krivičnom delu); povreda člana 6 stav 1 (akuzatorni postupak), povreda člana 6 stav 1 (fer suđenje) i dr.³⁶ Povreda ljudskih prava potvrđena u evropskim presudama pokazuje da je potrebno razvijati mehanizme za demokratizaciju, najpre predstavnika vlasti i institucija vlasti kao determinantu za savesno i evropsko primenjivanje pravne norme s jedne strane, a sa druge strane ove i mnogobrojne druge povrede govore da njihova evidentnost u Evropskom sudu ima reperkusija i na percepciju o demokratskom nivou razvoja nase države od strane Evropske Unije koja ima posebne nadležnosti u ovoj oblasti. Bez ikakve sumnje možemo istaći da politizacija ima svoj negativan uticaj na ove procese, ali samo u slučaju ukoliko je ista u funkciji uskogrudihipartijskih interesa za održavanje vlasti. U takvim situacijama u mnogo čemu se dovodi u pitanje oživotvorenje ljudskih prava. Ne postoji veća pretnja i rizik za ljudska prava u jednoj državi od partijskog mača koji može veoma lako povrediti fundamentalnost jednog sistema (društveni, bezbednosni, kulturni,

³⁴Шкарик С., Македонија на сите континенти, мир-демократија-геополитика, Скопје, 2000 година, str..286.

³⁵ Hantington S., Democracy's third wave, Journal of Democracy, Vol. 2, N. 2, 1991 y.

³⁶ Vidi opsirnije: Збирка на референтни пресуди на Европскиот суд за човекови права во врска со член 3,5,6, и 8 од Европската конвенција за човекови права, Скопје, 2012 година, str.176 i dalje.

politički, ekonomski, informatički itd.). Ovo je ujedno i osnovni uslov za postojanje i negovanje političkog pluralizma i znak demokratičnosti i zrelosti društva i njegovih građana. Samo kroz razvijen demokratski politički pluralizam i posebno održavanje slobodnih, fer demokratskih izbora konstituiše se legalna i legitimna politička vlast u državi.

Zaključak

Evrointegracija je strateški prioritet. Nezamisliva je bez razvoja i implementacije evropskih standarda o ljudskim pravima. Sam implementacioni proces je dugotrajan i složen, atakav je u stvari i evropski koncept o ljudskim pravima. Utoliko više što postoje primeri kada države pokazuju jaku deklarativnu spremnost za garantovanje ljudskih prava sa jedne strane, ali istovremeno i veoma slabu praktičnu implementaciju prosleđenu suptilnim metodima za njihovu derogaciju. Bezbednosni ciljevi i interesi zahtevaju, kao prvo, jasno definisanje standarda, i drugo, savremeno formulisanje bezbednosnih ciljeva i interesa. Ne postoji magična formula kojom bi se jednostavno i bez problema mogla uspostaviti ravnoteža između ljudskih prava i bezbednosnih interesa. Zašto? Zato što ovaj odnos može biti razgledan kao odnos između privatne sfere, zaštićene zakonom, i međunarodnih dogovora (ljudska prava); i državne sfere (javni interes za beskompromisno održavanje bezbednosti na nacionalnom i globalnom nivou). Ili, konkretnije, može se shvatiti kao odnos između normativnog i faktičkog, gledano kroz dinamičnost oba cilja, i jednak pristup ka slobodama i pravima s jedne, i bezbednosti sa druge strane. Primena evropskih standarda omogućuje evropeizaciju makedonskog društvenog sistema, i u tom kontekstu nacionalnih bezbednosnih institucija, interesa i ciljeva, imajući u vidu da je evropski koncept zasnovan na osnovnim ljudskim pravima, demokratskoj vladavini i institucijama, kao i vladavini prava. Ukoliko se ne poštuju ove vrednosti, onemogućeni su harmoničan razvoj i budućnost.